

การสืบราชสมบัติใหม่หาจักรัชมราชวงศ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้เขียน: ทองต่อ กล้ายไม้ ณ ออยุธยา

ชื่อบทความ: การสืบราชสมบัติใหม่หาจักรีบรมราชวงศ์

ที่มา: ความรู้คือประทีป (ฉบับที่ ๑, ๒๕๓๓) หน้า ๒๑-๓๑

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การสืบราชสมบัติในมหาจักรีบรมราชวงศ์

ทองต๋อ กล้ายไม้ ณ อยุธยา

สถาบันพระมหากษัตริย์ไทย

เป็นการยากมากที่จะระบุให้ชัดเจนว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยเริ่มต้นมาตั้งแต่เมื่อใด เพราะนับตั้งแต่ชาวไทยได้สร้างบ้านแปงเมืองขึ้นเป็นหลักฐาน ก็มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขคู่กับความเป็นชาติสืบมาจนปัจจุบันในวัฒนธรรมเดิมของไทย พระมหากษัตริย์ซึ่งสมัยสุโขทัยเรียกว่า "พ่อขุน" มีหน้าที่ปกครองพ่อเมือง เป็นผู้นำออกรบพุ่งในเวลามีศึก และเป็นทั้งพ่อผู้ปกครอง เป็นตุลาการของราษฎรในยามปกติ ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนเป็นไปโดยสนิทสนม ใครมีทุกข์มีความอย่างใดก็ไปสั่นกระดิ่งร้องทุกข์ต่อพระมหากษัตริย์ได้

ต่อมาเมื่อไทยอพยพลงสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ได้รับวัฒนธรรมมอญแห่งคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มาเจือปนก็เข้ากันสนิท เกิดอุดมคติที่นิยมให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นธรรมิกราช คือพระราชผู้เคร่งครัดในธรรมดุจพระมหาสมมติราช ครั้นเมื่อไทยได้สมาคมกับขอมแล้ว ฐานะของพระมหากษัตริย์ก็แปรรูปไป คือรับเอาขนบธรรมเนียมแห่งลัทธิเทวราชของขอมเข้ามาใช้ หมายความว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นอวตารของพระผู้เป็นเจ้าบนสวรรค์ แต่อย่างใดก็ตามลัทธิเทวราชของขอมก็ติดอยู่ที่ภายนอกเท่านั้น ในจิตใจของคนไทยโดยแท้แล้ว ไม่เห็นว่าพระมหากษัตริย์จะเป็นส่วนหนึ่งของพระผู้เป็นเจ้าได้อย่างใด เพราะความนิยมที่จะให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นธรรมิกราชยังดำรงอยู่ พระมหากษัตริย์พระองค์ใดไม่ทรงดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรม เจ้านายที่ใกล้ชิดหรือขุนนางที่มีอำนาจก็อ้างความชอบธรรมถือโอกาสชิงราชบัลลังก์สถาปนาตนเองเป็นพระมหากษัตริย์แทน ทำให้พระมหากษัตริย์ต้องทรงระมัดระวังพระองค์ ทรงประพฤติแต่การที่ชอบที่ควรอยู่ตลอดเวลา สมดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงไว้ในพระบรมราชธิบายแก่ไขการปกครองแผ่นดินความตอนหนึ่งว่า "อนึ่งพระบรมเดชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามนี้ไม่ได้มีปรากฏในกฎหมายอันหนึ่งอันใดด้วยเหตุถือว่าเป็นที่ล้นที่พ้น ไม่มีข้อใดสิ่งอันใดหรือผู้ใดจะเป็นผู้บังคับขัดขวางได้ แต่เมื่อว่าตามความเป็นจริงแล้ว พระเจ้าแผ่นดินจะทรงประพฤติการอันใด ก็ต้องเป็นไปตามทางที่สมควรแลที่เป็นยุติธรรม"

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การสถาปนามหาจักรีบรมราชวงศ์

ในเรื่องการสถาปนามหาจักรีบรมราชวงศ์ เรามีข้อควรศึกษาอยู่ ๒ ประเด็นด้วยกัน คือ ด้วยเหตุใดจึงกำหนดวันที่ ๖ เมษายน เป็นวันจักรีประเด็นหนึ่ง และใครเป็นผู้กำหนดนามพระราชวงศ์และมีความหมายเพียงใด อีกประเด็นหนึ่ง

ในประเด็นแรกเรื่องกำหนดวันที่ ๖ เมษายนเป็นวันจักรี เรามีหลักฐานที่แน่นอนจากหมายกำหนดการพระราชพิธีเชิญพระบรมรูปจากพระที่นั่งศิวาลัยมหาปราสาท ไปประดิษฐานยังปราสาทพระเทพบิดรเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๖๑ ซึ่งตีพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๔ พ.ศ. ๒๔๖๑ ความตอนหนึ่งมีว่า “แลทรงพระราชอนุสรณ์คำนึงถึงโบราณกาล ซึ่งได้ประดิษฐานมหาจักรีบรมราชวงศ์ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นประมุขกษัตริย์ ได้มีพระเดชพระคุณแก่สยามรัฐประเทศเมื่อเป็นโอกาสอันใดอันหนึ่งก็ต้องแสดงเชิดชูพระเกียรติคุณเครื่องระลึกแห่งพระองค์ ในครั้งนี้จะโปรดเกล้าให้ตั้งการพระราชพิธีในวันซึ่งเป็นดิถีคล้ายวันซึ่งสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จกรีธาทัพ กลับถึงพระนครได้รับอัญเชิญเสด็จครอบครองสยามราชอาณาจักรเป็นประมุขวาระที่พระองค์ดำรงสยามรัฐราชอาณาจักร นับว่าเป็นวันมหามงคลของมหาจักรีบรมราชวงศ์และสยามประเทศ” การถือเอาวันที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงปราบดาภิเษกได้อย่างเด็ดขาดเป็นวันสถาปนาพระราชวงศ์ นับว่ามีเหตุผลถูกต้องกว่าวันบรมราชาภิเษกเป็นทางราชการ ซึ่งเป็นเรื่องของพิธีแสดงการยอมรับนับถือประมุขของสังคมว่าเป็นประมุขที่ถูกต้องสมบูรณ์

ส่วนประเด็นที่สองคือใครเป็นผู้คิดพระนามมหาจักรีบรมราชวงศ์ เท่าที่ผู้เขียนเคยค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ยังไม่ปรากฏว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใดในพระราชวงศ์นี้ทรงขนานพระนามพระราชวงศ์อย่างเป็นทางการเป็นพระองค์แรก แต่เป็นเรื่องแน่ที่สุกว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่หนึ่ง ที่สอง และที่สามยังไม่ทรงคิดพระนามพระราชวงศ์แน่ แม้พระนามหรือพระปรมาภิไธยของพระองค์เองที่สมเด็จพระสังฆราชและพระราชาคณะผู้ใหญ่ประชุมพร้อมกัน คิดขนานถวายจารึกลงในพระสุพรรณบัฏ ก็เป็นพระปรมาภิไธยทั่ว ๆ ไป “ตามโบราณจารีตสืบมา” รัว ๆ ลง ๆ ไม่เฉพาะเจาะจง พอถึงรัชกาลที่สามก็เกิดความจำเป็นที่จะต้องถวายพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ล่วงไปแล้วทั้งสองพระองค์ เพราะประชาชนหรือแม่ในบัตรหมายราชการเองก็เรียกรัชกาลที่หนึ่งว่าแผ่นดินต้นรัชกาลที่สองว่าแผ่นดินกลาง เมื่อถึงรัชกาลปัจจุบันก็จะกลายเป็นแผ่นดินปลายอันเป็นอัมภมกลไป ดังนั้นจึงได้ทรงหาอุบายแก้ไขด้วยการหล่อพระพุทธรูปยืนสูงหกศอกสององค์ หุ้มด้วยทองคำเนื้อแปดหนักถึงองค์ละ ๖๓ ชั่ง ๑๔ ตำลึง ทรงเครื่องต้นอย่างบรมกษัตริย์ลงยาราชาชาติประดับด้วยเนาวรัตน์มีราคาเป็นอันมาก แล้วอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พอถึงวันเสาร์ที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๙๑ มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุลงในพระพุทธรูป จารึกพระนามองค์ข้างเหนือว่าพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก องค์ข้างใต้จารึกพระนามพระพุทธรูปองค์ล่างสุลาลัย แล้วมีพระบรมราชโองการดำรัสรับสั่ง

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การสถาปนามหาจักรีบรมราชวงศ์

ในเรื่องการสถาปนามหาจักรีบรมราชวงศ์ เรามีข้อควรศึกษาอยู่ ๒ ประเด็นด้วยกัน คือ ด้วยเหตุใดจึงกำหนดวันที่ ๖ เมษายน เป็นวันจักรีประเด็นหนึ่ง และใครเป็นผู้กำหนดนามพระราชวงศ์และมีความหมายเพียงใด อีกประเด็นหนึ่ง

ในประเด็นแรกเรื่องกำหนดวันที่ ๖ เมษายนเป็นวันจักรี เรามีหลักฐานที่แน่นอนจากหมายกำหนดการพระราชพิธีเชิญพระบรมรูปจากพระที่นั่งศิวาลัยมหาปราสาท ไปประดิษฐานยังปราสาทพระเทพบิดรเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๖๑ ซึ่งตีพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๕ พ.ศ. ๒๔๖๑ ความตอนหนึ่งมีว่า “แลทรงพระราชอนุสรณ์ค้ำนึ่งถึงโบราณกาล ซึ่งได้ประดิษฐานมหาจักรีบรมราชวงศ์ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นประมุขกษัตริย์ ได้มีพระเดชพระคุณแก่สยามรัฐประเทศเมื่อเป็นโอกาสอันใดอันหนึ่งก็ต้องแสดงเชิดชูพระเกียรติคุณเครื่องระลึกแห่งพระองค์ ในครั้งนั้นจึงโปรดเกล้าให้ตั้งการพระราชพิธีในวันซึ่งเป็นดิถีคล้ายวันซึ่งสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จกรีธาทัพ กลับถึงพระนครได้รับอัญเชิญเสด็จครอบครองสยามราชอาณาจักรเป็นประมุขวาระที่พระองค์ดำรงสยามรัฐราชอาณาจักร นับว่าเป็นวันมหามงคลของมหาจักรีบรมราชวงศ์และสยามประเทศ” การถือเอาวันที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงปราบดาภิเษกได้อย่างเด็ดขาดเป็นวันสถาปนาพระราชวงศ์ นับว่ามีเหตุผลถูกต้องกว่าวันบรมราชาภิเษกเป็นทางราชการ ซึ่งเป็นเรื่องของพิธีแสดงการยอมรับนับถือประมุขของสังคมว่าเป็นประมุขที่ถูกต้องสมบูรณ์

ส่วนประเด็นที่สองคือใครเป็นผู้คิดพระนามมหาจักรีบรมราชวงศ์ เท่าที่ผู้เขียนเคยค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ยังไม่ปรากฏว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใดในพระราชวงศ์นี้ทรงขนานพระนามพระราชวงศ์อย่างเป็นทางการเป็นพระองค์แรก แต่เป็นเรื่องแน่ที่สุกว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่หนึ่ง ที่สอง และที่สามยังไม่ทรงคิดพระนามพระราชวงศ์แน่ แม้พระนามหรือพระปรมาภิไธยของพระองค์เองที่สมเด็จพระสังฆราชและพระราชาคณะผู้ใหญ่ประชุมพร้อมกัน คิดขนานถวายจารึกลงในพระสุพรรณบัฏ ก็เป็นพระปรมาภิไธยทั่ว ๆ ไป “ตามโบราณจารีตสืบมา” รัว ๆ ลาง ๆ ไม่เฉาะเฉาะจาง พอถึงรัชกาลที่สามก็เกิดความจำเป็นที่จะต้องถวายพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ล่วงไปแล้วทั้งสองพระองค์ เพราะประชาชนหรือแม่ในบัตรหมายราชการเองก็เรียกรัชกาลที่หนึ่งว่าแผ่นดินต้นรัชกาลที่สองว่าแผ่นดินกลาง เมื่อถึงรัชกาลปัจจุบันก็จะกลายเป็นแผ่นดินปลายอันเป็นอัมภมงคลไป ดังนั้นจึงได้ทรงหาอุบายแก้ไขด้วยการหล่อพระพุทธรูปยืนสูงหกศอกสององค์ หุ้มด้วยทองคำเนื้อแปดหนักถึงองค์ละ ๖๓ ชั่ง ๑๔ ตำลึง ทรงเครื่องต้นอย่างบรมกษัตริย์ลงยาราชาวดีประดับด้วยเนาวรัตน์มีราคาเป็นอันมาก แล้วอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พอถึงวันเสาร์ที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๙๑ มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุลงในพระพุทธรูป จารึกพระนามองค์ข้างเหนือว่าพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก องค์ข้างใต้จารึกพระนามพระพุทธรูปเลิศล้ำสุลาสัย แล้วมีพระบรมราชโองการดำรัสรับสั่งไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ให้หนังสือราชการอ้างนามแผ่นดินว่า แผ่นดินพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและแผ่นดินพระพุทธเลิศหล้าสุลาลัย ตั้งแต่นั้นมา แต่ควรสังเกตว่าในรัชกาลที่สามก็ยังไม่มีการแต่ประการใด

ครั้นถึงรัชกาลที่สี่ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินสยามยุคใหม่พระองค์แรก พระองค์ได้ทรงนำเอาทรรคนคติใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในราชการแม้กระทั่งในพระสุพรรณบัฏ ประการแรกคือพระองค์ไม่ยอมทิ้งพระนามเดิม “เจ้าฟ้ามงกุฎ” ดังนั้นในพระสุพรรณบัฏจึงเริ่มต้นด้วย “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ” และนำเสนอว่ามีประโยคว่า “จักรีบรมนารถ” “มหาชนนิกรสโมสรมมติ” แทรกอยู่ในพระสุพรรณบัฏและลงท้ายด้วย “พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ในปีแรกของรัชกาลนี้เองได้ทรงเปลี่ยนพระนามพระพุทธปฏิมากรห้ามสมุทร “พระพุทธเลิศหล้าสุลาลัย” เป็น “พระพุทธเลิศหล้านภาลัย”

ต่อมาในปีเดียวกันนั้นคือ เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๙๔ ทรงประกอบพระราชพิธีถวายพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่สวรรคตแล้ว และพระนามรัชกาลที่สามว่า “พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว” ดังมีเหตุผลโดยละเอียดในประชุมประกาศรัชกาลที่สี่ พ.ศ. ๒๓๙๕ นั้นแล้ว และเป็นที่น่าสนใจว่าพระนามรัชกาลที่หนึ่งนั้นมีประโยคว่า “มหาจักรีบรมนารถ” รวมอยู่ด้วย จึงพึงสันนิษฐานได้ว่า คำว่า “มหาจักรีบรมราชวงศ์” คงเป็นพระราชดำริในพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นแน่ และคงเป็นพระราชดำริจากระเบียบแบบแผนของเดิมดังที่ปรากฏในเหรียญกษาปณ์สมัยรัชกาลที่หนึ่ง ซึ่งมีข้อความจากพระราชพงศาวดารรัชกาลที่หนึ่งว่า เงินตราในรัชกาลที่หนึ่งเป็นเงินพดด้วงเช่นของเดิม แต่แรกใช้ดีตรารูปจักรดวงหนึ่ง รูปกรี (ตรีศูล) ดวงหนึ่ง ต่อมาเมื่อบรมราชาภิเษกครั้งหลัง พ.ศ. ๒๓๒๘ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนรูปตรากรีเป็นรูปบัวผันหรือบัวอุณาโลม และตราจักรนี้ได้คงอยู่ในเงินพดด้วงตลอดมาจนถึงรัชกาลที่สี่ ซึ่งในรัชกาลนี้ได้เริ่มทำเหรียญกษาปณ์เป็นรูปแบบแบบสากลก็ยังมีตราจักรอยู่ด้วย ส่วนตราจักรซึ่งเป็นรูปจักรกับตรีศูลรวมกันนั้น เท่าที่ผู้เขียนนี้ก่อกองได้ปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกในตราเครื่องหมายแผ่นดิน (ตราอาร์ม) ซึ่งมาใช้เป็นหน้าหมวกตำรวจในปัจจุบัน มีหลักฐานจากหนังสือเรื่องกษาปณ์ไทยของนายเฉลิม ยงบุญเกิดว่าเป็นผีพระหัตถ์หม่อมเจ้าประวิช ชุมสายในกรมขุนราชสีหวิกรม ทรงผูกขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖ และตราจักรนี้ได้ปรากฏที่ใช้แสดงพระเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชปฐมบรมกษัตริย์พระราชวงศ์ เนื่องในโอกาสครบรอบร้อยปีที่หนึ่งของการสถาปนากรุงเทพมหานครเป็นราชธานี

ส่วนความหมายของคำว่า มหาจักรีบรมราชวงศ์ ก็เช่นเดียวกันที่ยังไม่มีเอกสารทางราชการฉบับใดอธิบายถึงความหมายที่แท้จริงไว้ประการใด นอกจากเป็นที่เข้าใจกันว่า เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเคยดำรงบรรดาศักดิ์ “เจ้าพระยาจักรี” อยู่ถึง ๑๐ ปี และพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ได้ทรงแถลงไว้ในหนังสือเจ้าชีวิตว่า “และเชื่อกันว่าพระราชบิดาก็เคยเป็นเจ้าพระยาจักรีที่เมืองพิษณุโลก” ไม่จึงเป็นอันตกลงเรียกพระราช

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วงศ์ใหม่ว่าพระบรมราชวงศ์จักรี” แต่ผู้เขียนเชื่อว่าน่าจะมีเหตุผลอะไรที่ลึกซึ้งกว่านี้ ซึ่งจะได้ค้นคว้านำมาเสนอต่อไป

การสืบราชสันตติวงศ์ครั้งแรก

ความดีเด่นของมหาจักรีบรมราชวงศ์ประการหนึ่งคือ ได้มีการสืบราชสันตติวงศ์มาด้วยความเรียบร้อยจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาถึง ๒๐๘ ปีมาแล้ว แต่ในมหาจักรีบรมราชวงศ์สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ได้ทรงพระราชหัตถเลขาไว้ในที่แห่งหนึ่งซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไปนี้ “ต้นพระบรมราชวงศ์ของเราเยี่ยมรักแผ่นดินมากกว่าลูกหลานในส่วนตัว” ดังนั้นเป็นการสมควรที่เราจะมาเล่าสู่กันฟังถึงเรื่องการผลัดแผ่นดินใน แต่ละรัชกาลว่าสถานการณ์บ้านเมืองในยุคสมัยนั้น ๆ เป็นอย่างไร

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงปราบดาภิเษกตั้งพระราชวงศ์เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๔๗ พรรษา ในรัชกาลพระองค์ต้องทรงตรากตรำงานศึกเป็นอย่างมากจนพระราชอาณาจักรแผ่กว้างที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทย นอกจากนี้ยังต้องทรงฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาติทุกสาขาหลังจากที่ได้ล่มจมไปพร้อมกับกรุงศรีอยุธยา พระองค์ได้เสวยราชย์อยู่ถึง ๒๘ ปีจึงสวรรคตเมื่อพระชนมพรรษาได้ ๗๔ พรรษา ใน พ.ศ. ๒๓๕๒ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร กรมพระราชวังบวรสถานมงคลได้ขึ้นครองราชสมบัติตามความคาดหมายของพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการทั้งหลายอยู่แล้ว

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้ากรมหลวงเสนานุรักษ์ ขึ้นเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ปรากฏว่าทั้งสองพระองค์ทรงสนิทเสน่หากันอย่างยิ่ง กรมพระราชวังบวรฯ ได้เสด็จมาว่าราชการแผ่นดินช่วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นประจำแทนที่จะทรงรับงานโดยเฉพาะของพระองค์ไปทรงปฏิบัติ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าสมเด็จพระอนุชาธิราชได้ด่วนชิงสวรรคตไปเสียก่อนเมื่อพระชนมายุ ๓๗ พรรษาเท่านั้น ตั้งแต่นั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็มีได้ทรงแต่งตั้งพระราชวงศ์พระองค์ใดเป็นกรมพระราชวังบวรฯ จนสิ้นรัชกาลซึ่งเป็นเวลาถึง ๘ ปี ถึงวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๖๗ พระองค์ก็เสด็จสวรรคต พระชนมพรรษาได้ ๕๖ ปี กับ ๕ เดือน ครองราชสมบัติมา ๑๖ พรรษา ราชบัลลังก์จึงเกิดว่างไม่มีรัชทายาทที่แน่นอน พระราชวงศ์และเสนาบดีจึงได้เชิญพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระราชโอรสองค์ใหญ่สำเร็จราชการแผ่นดินไปก่อน

การขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

การที่พระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศเสด็จสวรรคตโดยมิได้มีพระราชดำรัสสั่งมอบราชสมบัติแก่พระราชวงศ์พระองค์ใดย่อมก่อให้เกิดความยุ่งยากมาก พระราชวงศ์กับเสนาบดีทั้งปวงจึงต้องประชุมปรึกษากันตามธรรมเนียมโบราณว่าควรเชิญเจ้านายพระองค์ใดขึ้นเสวย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่ภายนอก

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ราชย์ ในเวลานั้นถ้าว่ากันตามนิตินัยเจ้าฟ้ามงกุฎพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ ซึ่งประสูติจาก พระอัครมเหสี และเพ็ญทรงผนวชตามราชประเพณีก่อนสมเด็จพระบรมชนกนาถสวรรคต เพียง ๑๕ วัน อยู่ในฐานะสมควรได้ราชสมบัติ แต่เวลานั้นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระโอรส องค์ใหญ่แม้ประสูติจากพระสนมก็เจริญพระชนมายุกว่าเจ้าฟ้ามงกุฎถึง ๑๗ พรรษา และได้ ทรงบังคับบัญชาราชการต่างประเนตรพระกรรมเมื่อตอนปลายรัชกาลที่สอง ผู้คนยำเกรงนับ ถืออยู่โดยมากที่ประชุมเห็นว่าควรถวายราชสมบัติแก่กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ บ้านเมืองจึงจะ เรียบร้อยปกติ ที่ประชุมจึงส่งผู้แทนไปทูลถามว่าจะทรงปรารณาราชสมบัติหรือจะทรงผนวช ต่อไป ก็ทรงตอบว่าปรารณาทรงผนวชต่อไปทั้งนี้เพราะทรงทราบข่าวก่อนแล้วว่าที่ประชุม คิดจะถวายราชสมบัติแก่กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ถ้าทรงปรารณาในราชสมบัติในขณะนั้น พระราชวงศ์คงแตกสามัคคีกันอาจจะเลยเกิดเหตุร้ายในบ้านเมือง จึงเป็นอันสิ้นความลำบาก ในการถวายราชสมบัติแก่กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์

สถานการณ์ทางการเมืองในรัชสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยเฉพาะในเรื่องการสืบ ราชสันตติวงศ์นับว่าผันผวนยิ่ง เริ่มต้นด้วยการสถาปนาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นศักดิ์ พลเสพย์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นกรมพระราช วังบวรฯ เพราะเคยทรงบัญชาการทัพศึกร่วมราชการมาด้วยกันและได้ทรงบัญชาการกำกับ ราชการกรมกลาใหม่ ซึ่งปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ทั้งหมด ถ้ากรมพระราชวังบวรศักดิ์พลเสพย์ ได้เสวยราชสมบัติสายการสืบราชสันตติวงศ์ก็จะย้อนกลับยุ่งเหยิงมาก แต่กรมพระราชวังบวร ก็ประชวรพระโรคมาน้ำและสวรรคตเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ พระชนมายุ ๔๘ พรรษา ดำรง ตำแหน่งกรมพระราชวังบวรได้เพียง ๘ ปี

การเสด็จสวรรคตของกรมพระราชวังบวรฯ ทำให้เจ้านายหลายพระองค์คาดหวังว่า จะได้รับพระราชทานสถาปนาให้ดำรงตำแหน่งนี้แทน ถึงกับบริษัทบริวารเตรียมหาเครื่องยศ และผ้าสมปักเอกเกริกทั่วไปทั้งพระนคร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระราชดำริ เลื่อนยศเจ้านายสำคัญ ๆ ๗ พระองค์ ขึ้นเป็นกรมหลวง กรมขุน โดยมีได้สถาปนาพระองค์ใด เป็นรัชทายาท ตำแหน่งกรมพระราชวังบวรฯ จึงเป็นอันว่าอยู่ถึงสิ้นรัชกาลรวม ๒๐ ปี

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์

ครั้นถึงปลาย พ.ศ. ๒๓๙๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานกระแส พระราชดำริถึงผู้สืบราชสมบัติมายังเสนาบดีมีความว่า ถ้าจะพระราชทานราชสมบัติแก่พระ องค์ใดองค์หนึ่งตามพระทัย อาจเป็นที่ไม่พอใจของบุคคลอื่น ทำให้แตกความสามัคคีกัน ดัง นั้นจึงทรงยอมให้เสนาบดีและข้าราชการปรึกษาหารือกันเลือกพระราชวงศ์ที่เห็นว่ามี ความสามารถพอที่จะปกครองบ้านเมืองและพระพุทธศาสนาได้ ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินแทน พระองค์สืบไป ต่อมาวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ก็ทรงเรียกพระยาตรีสุริยวงศ์ ซึ่งต่อมาได้เป็น สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ บุตรเจ้าพระยาพระคลังหัวหน้าเสนาบดีขณะนั้นเข้าเฝ้า และมีกระแสพระราชดำริพระราชทานอำนาจให้พระราชวงศ์และเสนาบดีเลือกผู้ครองราช

สมบัติต่อไปได้เอง เจ้าพระยาพระคลังจึงรวบรัดให้จมีนราชามาตย์พลชั้นผู้ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าพระยาทิพากรวงศ์บุตรชายของท่านอีกคนหนึ่งไปเฝ้าเจ้าฟ้ามงกุฎที่วัดบวรนิเวศ กราบทูลว่าจะเชิญเสด็จครองราชสมบัติจะโปรดรับหรือมิโปรดขอให้ทราบด้วย จึงมีรับสั่งว่าเมื่อท่านผู้หลักผู้ใหญ่พร้อมใจกันอัญเชิญแล้วก็ต้องรับจากนั้นจึงมีการจุกช่องล้อมวงให้การพิทักษ์เจ้าฟ้ามงกุฎอย่างเปิดเผย ต่อมาอีก ๗ วันถึงวันที่ ๒ เมษายน ๒๓๙๔ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เสด็จสวรรคต อยู่ในราชสมบัติถึง ๒๗ พรรษา พระชนมพรรษา ๖๓ ปี ๑๑ วัน เจ้าฟ้ามงกุฎจึงได้รับราชสมบัติด้วยความเรียบร้อยทุกประการ

เช่นเดียวกับรัชกาลก่อน ๆ ที่สมเด็จพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรฯ เสด็จสวรรคตก่อนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์เพ็งโสกันต์ ยังไม่เจริญพระชนมายุพอที่จะสถาปนาเป็นวังหน้า จึงไม่มีการประกาศระบผู้สืบสันตติวงศ์เป็นทางราชการอยู่ถึง ๓ ปี พอ พ.ศ. ๒๔๑๑ เสด็จทอดพระเนตรสุริยุปราคาที่ตำบลหัวกอแขวงเมืองประจวบคีรีขันธ์ วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๔๑๑ เริ่มทรงประชวรไข้ป่า วันที่ ๓ กันยายน ๒๔๑๑ ก็พระราชทานกระแสรักษาพระราชดำริถึงผู้สืบราชสมบัติมอบอำนาจให้พระบรมวงศานุวงศ์และคณะเสนาบดีพร้อมกันเลือกพระราชวงศ์พระองค์ใดที่มีปรีชาควรรักษาแผ่นดินได้ขึ้นรับราชสมบัติ ที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดีและคณะสงฆ์ได้พร้อมใจกันโดยเอกฉันท์ อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพิณิตประชานารถ ขึ้นครองราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ห้าสืบไป

การสถาปนาตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

พระราชประเพณีในการสืบราชสันตติวงศ์ ได้วิวัฒนาการมาถึงจุดสำคัญจุดหนึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือการยกเลิกพระราชประเพณีแต่งตั้งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลหรือพระมหาอุปราชแล้วสถาปนาตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร แทนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ ทั้งนี้เพราะเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต ที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ได้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพิณิตประชานารถ ขึ้นดำรงสิริราชสมบัติสืบต่อสมเด็จพระบรมชนกนาถ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ แต่ยังคงดำรงบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ได้เสนอขอให้สถาปนาพระองค์เจ้ายออดยิ่งยศ กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ พระโอรสพระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นพระมหาอุปราช คราวนี้เสียงของที่ประชุมได้แตกต่างกันออกไป เพราะกรมหมื่นบวรวิไชยชาญ มิได้เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าแผ่นดิน และประเด็นที่สำคัญคือตามราชประเพณี การสถาปนาพระมหาอุปราชนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระราชอำนาจสถาปนาด้วยพระองค์เองมาทุกรัชกาล มิใช่ธุระของที่ประชุม แต่ที่ประชุมก็มีอาจขัดขวางอำนาจของสมเด็จพระยาได้จึงจำเป็นต้องอนุมัติตามเสนอ **ปรากฏว่าความสมพันธ์**
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ระหว่างวังหลวงกับวังหน้าในรัชกาลนี้เป็นไปอย่างไม่ราบรื่น ดังนั้นเมื่อกรมหมื่นบวรวิไชยชาญทิววงศ์ใน พ.ศ. ๒๔๒๘ ในปีต่อมาคือ พ.ศ. ๒๔๒๙ ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิรวิมล ขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ในประกาศเฉลิมพระปรมาภิไธย ได้ชี้แจงเหตุผลให้ทราบ่า “เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงประดิษฐานพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานีแล้ว ทรงตรากฎหมายสำคัญฉบับหนึ่งชื่อกฎหมายเทียรบาล จัดลำดับยศพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการทั่วไปโดยยกพระบรมราชโอรสอันเกิดด้วยพระอัครมเหสีเป็นสมเด็จพระหน่อพุทธเจ้ามีพระเกียรติยศยิ่งกว่าพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง ต่อมาถึงแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงตราพระราชกำหนดศักดิ์นาพลเรือน จึงได้มีตำแหน่งพรหมหาอุปราชขึ้นโดยทรงประดิษฐานพระราชโอรสไว้ในที่พระมหาอุปราช แต่ในรัชกาลต่อมาก็หาได้ตั้งทุกแผ่นดินไม่ วางวันอยู่หลายสิบปีก็มี จึงทรงเห็นควรให้ยกเลิกเสีย แล้วตั้งตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารแทน ก็จะเป็นการตรงกับกฎหมายเทียรบาลเดิม และตรงกับประเพณีของอารยประเทศในปัจจุบันด้วย”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ ทรงดำรงราชบัลลังก์อยู่ ๔๒ ปี รัชกาลยังยืนยิ่งกว่าบรรดาสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม เสด็จสวรรคตเมื่อวันเสาร์ เดือน ๑๑ แรม ๔ ค่ำ ปีมะเส็ง พุทธศักราช ๒๔๕๓ พระชนมพรรษาได้ ๕๘ พรรษา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธสยามมกุฎราชกุมาร ทรงเจริญพระชนมายุ ๓๐ พรรษา และทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมาถึง ๑๕ ปีแล้ว จึงได้รับอัญเชิญขึ้นครองราชสมบัติเป็น พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยความเรียบร้อยสวัสดิ

แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยราชสมบัติมาเป็นเวลา ๑๕ ปีเศษเสด็จสวรรคตในวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ พระบรมวงศ์และเสนาบดีได้ประชุมเพื่อปรึกษาหารือปัญหาการสืบราชสมบัติและการพระราชพิธีพระบรมศพ ที่ประชุมได้เปิดพระราชหัตถเลขาณัติกรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ ปรากฏความทรงแสดงพระราชประสงค์ว่า หากพระนางเจ้าสุวัทนา ซึ่งทรงพระครรภ์อยู่ประสูตพระราชโอรส ก็ให้พระราชโอรสได้สืบราชสมบัติต่อไป แต่ถ้าไม่มีพระราชโอรสก็ใคร่ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชาทรงรับเป็นรัชทายาทสืบสันตติวงศ์ตามพระราชประเพณี แต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์นั้นเองไม่เต็มพระราชหฤทัย จะรับราชสมบัติทรงอ้างว่าพระองค์ไม่เคยแก้ราชการเพียงพอ เจ้านายที่มีอาวุโสพอจะรับราชสมบัติก็น่าจะยังมี แต่ที่ประชุมได้ลงความเห็นเป็นเอกฉันท์ไว้วางใจในพระองค์ โดยเฉพาะสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งอยู่ในข่ายสมควรได้รับราชสมบัติโดยเสด็จพระทัยของพระองค์หนึ่ง ได้ทรงรับรองว่าจะถวายความช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถทุกไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สถาน จึงต้องทรงยินยอมรับอัญเชิญเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เฉลิมพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ถึงวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ มีบุคคลคนหนึ่งเรียกตนเองว่าคณะราษฎรเข้ายึดอำนาจการปกครองแผ่นดินที่กรุงเทพมหานครได้ และอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรมที่สวนไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ให้เสด็จกลับมาเป็นพระมหากษัตริย์ ภายใต้รัฐธรรมนูญ เพื่อเห็นแก่ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงยอมรับการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้น แต่แล้วก็มีความคิดเห็นขัดแย้งกันระหว่างพระมหากษัตริย์กับรัฐบาลในเรื่องหลักการสำคัญ จึงได้มีลายพระราชหัตถเลขาหลวงวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ถึงรัฐบาล ความตอนหนึ่งว่า

“บัดนี้ข้าพเจ้าเห็นว่า ความประสงค์ของข้าพเจ้าที่จะให้ราษฎรมีสอิทธิออกเสียงในนโยบายของประเทศโดยแท้จริงไม่เป็นผลสำเร็จ และเมื่อข้าพเจ้ารู้สึกว่ บัดนี้เป็นอันหมดหนทางที่ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือหรือให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนได้ต่อไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอสละราชสมบัติออกจากตำแหน่งพระมหากษัตริย์แต่บัดนี้เป็นต้นไป”

และในพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัตินั้นมีข้อความตอนหนึ่งระบุว่า **“ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะบ่งนามผู้หนึ่งผู้ใดให้เป็นผู้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์”** เท่ากับเป็นการสละพระราชอำนาจที่จะทรงสถาปนาเจ้านายพระองค์ใดขึ้นเป็นรัชทายาทตามมาตรา ๕ แห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ ดังนั้นสภาผู้แทนราษฎรในการประชุมครั้งที่ ๓๓/๒๔๗๗ เมื่อวันที่ ๖-๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้ลงมติเห็นชอบในการอัญเชิญ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล ขึ้นครองราชย์สืบราชสันตติวงศ์ต่อไป โดยเป็นไปตามที่เจ้าพระยาวรวงศ์ไพบัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวังแถลงต่อสภาว่า ผู้ที่จะสืบราชสันตติวงศ์ของพระมหากษัตริย์ตามกฎหมายมณเฑียรบาล ตามที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครานุวัตติวงศ์ ได้ทรงสืบสวนแล้วได้แก่ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงสงขลานครินทร์ ซึ่งได้สิ้นพระชนม์แล้ว กับมีพระราชโอรสคือ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล นั้นเป็นผู้สืบราชสมบัติสันตติวงศ์ของพระมหากษัตริย์ตามกฎหมายมณเฑียรบาล

ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงสละพระราชอำนาจในการตั้งผู้สืบราชสมบัติแทนพระองค์ดังกล่าวแล้วก็ตามแต่ก่อนที่จะทรงสละราชสมบัติ ได้พระราชทานพระราชบันทึกถึงพระยาราชวังสัน อัครราชทูตสยามประจำกรุงปารีสเป็นการส่วนพระองค์ ทรงเสนอพระนามพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์เป็นแนวทางที่จะเลือกอัญเชิญขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์โดยทรงสรุปว่า **“ในสองท่านที่จะเลือกได้นี้ฉันพร้อมที่จะสนับสนุนเต็มที่ แล้วแต่รัฐบาลและสภาย จะเลือกทางไหน”** เกี่ยวกับพระองค์เจ้าอานันทมหิดลนั้น มีพระราชบันทึกที่แสดงให้เห็นความสุขุมรอบคอบดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

“๑ พระองค์เจ้าอาหนันทมหิดล ซึ่งอ้างได้ว่าให้เป็นไปตามกฎหมายเถียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ ทางนี้มีผลดีอยู่มาก คือเป็นทางที่ตรงตาม Legality แต่เสียที่ยังเป็นเด็กแม้การเป็นเด็กนั้นเองก็อาจเป็นของดี เพราะถ้ามีการอะไรผิดพลาดก็ไม่กระทบกระเทือนถึงองค์พระมหากษัตริย์ ไม่มีใครขัดทอดไปถึง ซึ่งจะเป็นของดีมาก ข้อสำคัญที่อยู่การเลือกผู้สำเร็จราชการ ซึ่งฉันเห็นว่าถ้าเจ้าฟ้ากรมพระนครฯ หรือทูลกระหม่อมหญิงวไลย องค์ใดองค์หนึ่งทรงดำรงตำแหน่งนี้แล้ว จะเป็นที่เคารพนับถือแก่คนทั่วไป และไม่น่าจะเป็นศูนย์กลางแห่งการแตกร้างกันระหว่างคณะการเมืองต่าง ๆ ด้วย”

การสืบราชสมบัติในระบอบประชาธิปไตย

เมื่อประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ก็ได้เน้นถึงการมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ และทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ส่วนการสืบราชสมบัติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย...ได้บัญญัติไว้ตรงกัน ในการรับรองกฎหมายเถียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์...พุทธศักราช ๒๔๖๗ ให้ใช้บังคับต่อไป...รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ ซึ่งเป็นฉบับที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน บัญญัติที่ว่า

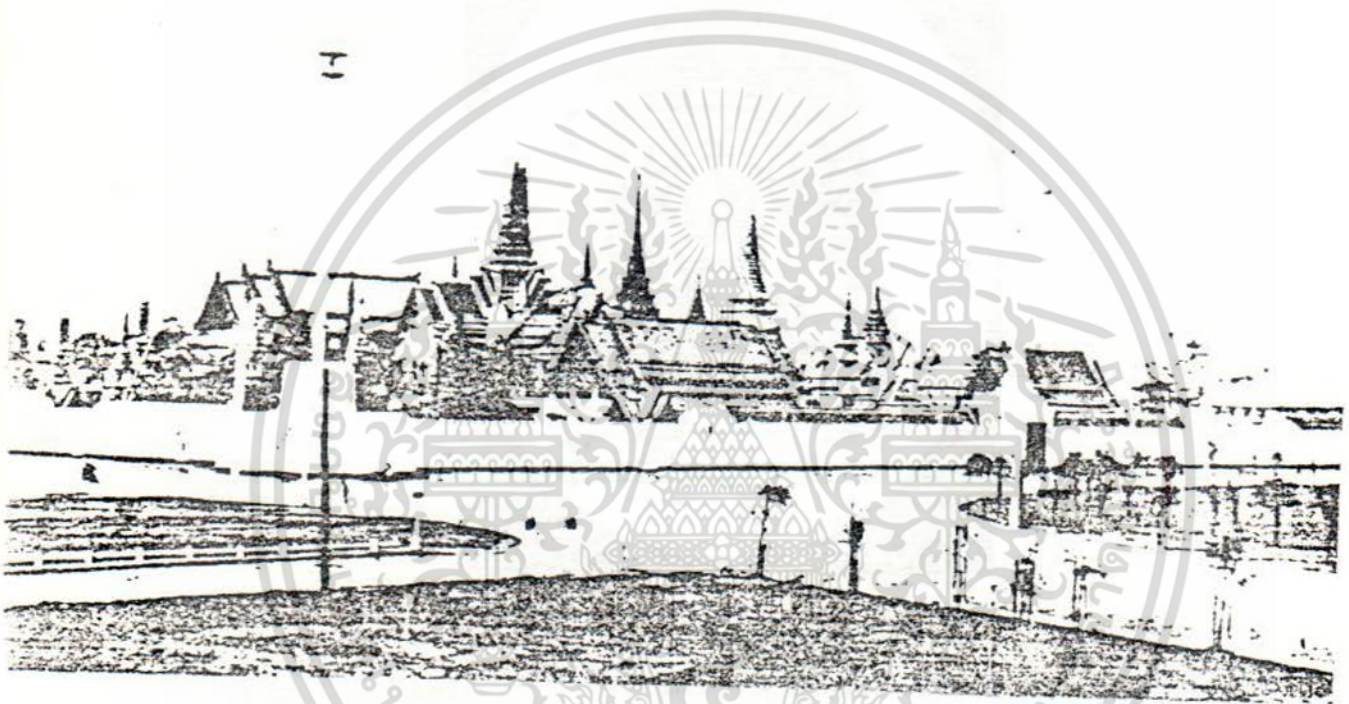
“มาตรา ๒๐ การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎหมายเถียรบาล ว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบจากรัฐสภา หากไม่มีพระราชโอรส รัฐสภาอาจให้ความเห็นชอบในการให้พระราชธิดาสืบราชสันตติวงศ์ก็ได้

การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเถียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ ให้กระทำได้โดยวิธีการอย่างเดียวกันกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ”

“มาตรา ๒๑ ในกรณีราชบัลลังก์ หากว่างลง ให้คณะองคมนตรีเสนอพระนามผู้สืบราชสันตติวงศ์ตามมาตรา ๒๐ ต่อรัฐสภาเพื่อความเห็นชอบ เมื่อรัฐสภาเห็นชอบแล้ว ให้ประธานรัฐสภาอัญเชิญองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์ขึ้นครองราชย์สืบไป แล้วให้ประธานรัฐสภาประกาศเพื่อให้ประชาชนทราบ ฯลฯ”

โดยนัยแห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าว ประกอบกับความจงรักภักดีของปวงชนชาวไทยต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ มหาจักรีบรมราชวงศ์จึงสถิตสถาพรเป็นมิ่งขวัญของชาติสืบชั่วนาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบรมมหาราชวังแห่งราชจักรีวงศ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

"...พระเจ้าแผ่นดินจะทรงประพาศการอันใด ก็ต้องเป็นไปตามทางที่สมควร
แลเป็นยุติธรรม" พระบรมราชธิบายแก่ไขการปกครองแผ่นดิน รัชกาลที่ 5

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ปราสาทพระเทพมิตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เบญจราชกุศรัถี ในพระบรมราชานุสรณ์ ร.7 ได้แก่
พระมหาพิชัยมงกุฎ พระแสงขรรค์ชัยศรี ธารพระกร
วาลวิชนี (พัดกับแส้จามรี) และฉลองพระบาท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ร.7 ทรงยอมรับการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญเป็นพระองค์แรก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล

พระองค์เจ้าอานันทมหิดล (ซ้าย) ผู้ได้รับเสนอพระนามเลือกเป็นพระมหากษัตริย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเท่านั้น มิใช่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามเผยแพร่แบบลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ พระมหากษัตริย์ประมุขของ
ประเทศองค์ปัจจุบัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้